

БАШТАЙГЫ КИЧЭЭЛДЕР

Октябрь 1-де бистик республиканың үлөтүр бүдүрүлгөлөрүгө, совхозтарына, албан-органдаштарына политиктиг чырыдышынын болгаш ажал чычкуну экономиктиг өөредилгенин бирги кичээли организастыг эрктен. «Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп теманы семинар, школа бүдүрүүгө өөркенер.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Чаа өөредилге чылыга Барыш-Хемчик районунун партия организастыгы белекелдиги ужурашкан. Политиктиг чырыдышынын болгаш ажал чычкуну экономиктиг өөредилгенин бирги кичээли организастыг эрктен. «Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп теманы семинар, школа бүдүрүүгө өөркенер.

Чаа өөредилге чылыга «Хемчик» совхозунун партия секретары Д. С. Сарылар, «Барлык» совхозунун Бижиктин Хая салбырында партия эге организастыгы (секретары Д. Н. Саая) багай эвес белекелдиги. Өөркенер дыйнакчыларын, ажалдар пропагандистерин чогуур үезинде четкелээ, өөркенер черлерин белекелээ, эргежук чугула комнар база көргүзүлүм материалларын бар.

Бүдүрүлгөлөргө, совхозтарга чаа өөредилге чылы организастыг эгелээри-биле партия райкомунун төлөөлөрүн чоруткан, оларын камдыктары «Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага хамаарышкан лекцияны номчаан. СЭКП райкомунун ийги секретары В. А. Стариков эът комбинатында, пропаганда болгаш агитация кылдының эргелекчеси И. Ш. Окур «Ден-Терезин» совхозка, херэжөөнөр ортузунга ажал чорудар кылдының эргелекчеси Б. Д. Ооржак «Балык» совхозунун төлөөлөр лекцияларын номчаан.

АЖЫЛ СООНДА...

Кызылдың Магистральна куудузулду Тываның сүт комбинатын хайы ирктан кестүр турар. Оон кызыл-булунч ажал шайы төнери билек, оон-моой ажалчыларын, пех начальниктерин, бригадирлер, инженер-техниктер ажалдакчылар чыгып келген. Ол үеде шөгөрүн кеттиген, номнар, кылдыраштар колдуктаган, хуудуругей шайрайткы ажал херэжөөн кичи кирип келди. Ол чыгылгандар-биле ээлдек медальондар.

Бажым улаадыт таартып алган, караңг шилдиг, ортук дүрт-синиги кичи журиналга кымнар келген, келбээни демгелеп эгелээ. Шүтү 90 ажыг кичи бар болган. Чүтү дөрт кичи чөгүт чыдагандар-биле келбээни илээрин. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чылыны эгелээри-биле силерге байыр чедирин тур мен. Бөгү мунда экономиктиг билиглерин үдөөлөрүн өөркенер үш шоланын дыйнакчылар чыгып келген-дир. Чүтү дөртө өөркенер үжүрүт теманы чыгып-дай — дүң, самба-рага «Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп чараштыр бижик кагды. Дыйнакчылар кылдыраштарына бижик алдылар. Оон пропаганда «Ленинчи Коммунисттик партия — эртенки коммунизмдин партиясы» деп теманы тайылбырлап эгелээ.

Сүт комбинатында политиктиг өөредилгенин баштайт кичээли пропаганда Анна Константиновна Иванова чыгып келген. Ол — комбинатта күш-ажыл болгаш шалын талаш-биле инженер Шыңал, пропаганда болгаш хуудурук болгаш харыскал-дыкт. Оон ханы билини, байлак арга-дуржуланың дөтөр. Мынаган пропаган-

да чыгып келген. Ол — комбинатта күш-ажыл болгаш шалын талаш-биле инженер Шыңал, пропаганда болгаш хуудурук болгаш харыскал-дыкт. Оон ханы билини, байлак арга-дуржуланың дөтөр. Мынаган пропаган-

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ УНИВЕРСИТЕДИНДЕ

СЭКП обкомунун марксизм-ленинизм университетинде чаа өөредилге чылы эгелээ. Партия-ажыл-агый активиниң болгаш идеология факультеттеринин салбырларында партия, совет, профсоюз, комсомол ажалдакчылары, идеология баа ажал-агый кадрлары идея-теоретиктиг билин билип турар. Сөгүт үш чылда университеттин келээки болгаш өөредилгелгил салбырларын 250 ажыг кичи дөөскөн.

Бо өөредилге чылында идеология кадрларын факультетинде экономика салбырын ажиткан. Ажалы чонуну экономиктиг өөредилгенин школарынча пропагандастерин ина өөренип кирген. Оларын аразында үлөтүрүүн, туутунуң болгаш көдө ажал-агыйны инженер-техниктиг ажалдакчылар, экономиктер, бухгалтерлер болгаш уаус ажал-агыйны өскө-даа специалистери бар. Оон амыда масса-политиктиг ажалдың бот-өөредилгелгил салбыры ажиттынар. Агит-коллективтерин удуруткучулар, оларын орадакчылар болгаш бо ажалда киржилгелгил коммунистер ааа өөренир.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

Лекциялар номчурунда, семинарлар болгаш практиктик кичээлдер эрктенеринде идея-теоретиктиг, билин белек база мергежилдиг Кызылдың педагогика институтунун башкыларын, хоорайнын эртемденерин, специалистерин, СЭКП обкомунун, министерстволарын болгаш ведомстволарын удуруткучу ажалдакчылары хаара туткан.

Университетке баштайт кичээл организастыг эрктен. Марксизм-ленинизм университетинде болгаш удуруткучу ажалдакчыларын теоретиктиг семинарларын дыйнакчылары «Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага баштайт лекцияны дыйнаан. Ону педагогика институтунун башкызы В. А. Петренко номчаан.

Өөредилге чылынын дүзүзүндө дыйнакчыларын университетке алган билиг-лери идеология активинге, пропаганда-стерге моон сонгаар чедикшиинг ажалдарына дуаалаар.

ЧУРУКТА: кичээл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотосу.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

«Ленинчи Коммунисттик партия — бистик үеиниң угааны, алдары болгаш нүүрү» деп темага кичээлдер теоретиктиг семинарларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин школарынча эрктен. Жанов атыт, «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Чаа Шагаан-Арыкта, райпога болгаш өскө-даа коллективтерге баштайт кичээлдер организастыг эрктен.

КУСТАНАЙНЫҢ КУР ЧЕРИНИҢ ТАРААЗЫ

КУСТАНАЙ ОБЛАСТЫ. Кур черлерлиг областын тараажылар боттарынын социалист хуулааларын эде көрүп, Төрөз чуртка 3,6 миллион тонна тарааны бээрчи шийитирээрин.

Ол чаа хуулааларын чедикшиинг боттарынын улау улау-хуууун Н. Г. Козлов атыт совхоз кириген, Коллектив дүжүт ажалдакчы дооскан болгаш күрөнгө тараа садарынын хуулааларын ажыг күтсеткен. Төрөз чурттуг шыгамырынга амыда 80 муң тонна тарааны немей уураын

олар шийитирээрин. Ол дөзгө барык ийи чылдың планын-дыр. Совхозтун шайнарын ал аскалаторе автопоездилер үзүктел чок чоруп турар.

ЧУРУКТА: совхозтун муракчы бригадалы. Ону совхозта парток кемжигит, Ленин болгаш Куш-ажылдың Кызыл Тук ордендеринин эдилекчеси Мамед Мухта-оглы Оджавердиев удурутуп турар.

В. ЗИНИНИН болгаш В. ДАВЫДОВ. ТУҢ фотосу.

СЭТА-нын фоточеркеси.

УЛАМ БЕДЭЭН Дөртөн ажыг чылда

Чөөн-Хемчикте СЭКП-нин ХХП съездин атыт совхозтун Дүргүт сүт-бараан ферманын коллектив чыл бурда белек көргүзүлгөсүн чедип ал келген. Биле садачы Дүктүг Ондарын удурткан партия бөлү ферма ажалдакчыларын ортузунга кичээлде, культура-масса-листиг ажалдарын эки организастап, көсүкү агитацияны — хара паралагынын, көргүзүт самбырларын, лозун-плакаттарын дээштин күштелдирген.

«СЭКП-нин ХХVI съездин төлөтүп уткуур дээш социалист чарыш дугайында» СЭКП Төл Комитетинин доктаалын фермада садачылар, кадрларын ташышкан, ажал хара кылдыр, улам эки ажалдарын хуулааларын. Сүтүтү бүдүрерин болгаш күрөнгө садарынын чыл планын бойы 7-де күтсөдирин, чыл төнчүзүгө чедир пландаа ажыг 84 тонна сүтүтү сагаш, оон 80 тонназын күрөнгө садарын, а 1981 чылдың бирги квартал планын съездинин ажиттынар хууу — февраль 23-ке чедир күтсөдирин хуулааларын.

Ында херек кырында ажал эки чоруп турар. Кышкы оран-сааны мал кыштагалашканын белекелешкен, 60 тонна кылдыр ажыг күтсөдирин алган. Ленин болгаш Куш-ажылдың Кызыл Тук ордендеринин эдилекчеси, Тыва АССР-инин Дээш-Советинин депутат Адыл-кыс Монгуш болгаш садачылар Дүктүг Ондар, Шет Куулар олар боттарынын хуулаа планынын, социалист хуулааларын чедикшиинг күтсөдирин.

Д. КАРА.

СЕМИНАР „Шынга“ хары КАТТЫШКАН ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Чоокта чаа Кызыл районун улуучу контрол комитетин иштинде бактап турар улуучу контрол комитетинин даргаларын өөредилге-семинарлар организастап эрктенер.

«СЭКП-де улуучу контрол дугайында» Хоолуунуң үчүнгөсүн холбаштыр улуучу контрол комитетинин активин чорутуп белекелер, «Улуучу контрол комитетинин» келтирүүсүнүн ажалын аразында хара хуулаалар болгаш улау дугайында болгаш оон-даа өскө темалык илеткелдерин районун улуучу контрол комитетинин даргаларын.

«СЭКП-де улуучу контрол дугайында» Хоолуунуң үчүнгөсүн холбаштыр улуучу контрол комитетинин активин чорутуп белекелер, «Улуучу контрол комитетинин» келтирүүсүнүн ажалын аразында хара хуулаалар болгаш улау дугайында болгаш оон-даа өскө темалык илеткелдерин районун улуучу контрол комитетинин даргаларын.

Сат Салыпович Скемчик Октябрь революциянын тилкенин, оон дарын төртүтүгөсүн, хуу ажалдыг ала-негизге дуулааган, ажалга чоруту дадыткан өскөн. Чаалаг школанын номчул, бижиптер кылдыр база өөренип ийи алган. Ийи республиканын улус ажал-агыйнын ийи-бүрү мергежилдиг кичилери негетинин турган.

Садикчи болуру база бир чугула мергежилдерин бирээ. 1939 чылда ол өскөн-төрөз улау-Хеминин Кызыл садикчилер белекелер 6 айлыг тур курса өөренир-биле келген. Курсту эки өөредилге, сагыла-чуртунг дооскан оолдар, кыстарын санынга ол кирген. Ийиынан ону ажал-иштин баштайт басын эгелээри-биле ийиынал Кызылга аргырган. Хоорайнын ийи-иштин санынга кезек ажалдап чорат, Тес-Хем районга барып ажалдакчы-биле оон чоруткан. Ол чаа мергежилдеринде ажалдап кырыпкан. С. Скемчик районуну бараан садиктин, а калы келген эки Сат Сарыгын белекелер контролорунга ажалдап бергенер, Сат Сарыгын оон-даа улау улау, Советтер ажалдыгына хай чылдарда ажалдаан. А Сат Салыпович оон-даа херек Тыванын херекелерин, ийиылынын шугуунг талыг-ла 41 чылдарын дүргүзүлү бараан бооп келген.

1945 чылда ол ажал-амыдыраалынын ажал-иштин улау-Хем районга эки келген. Хемдерге, Чодураа, Көк-Чараа дээш барык 20 чыгым чылдар дүргүзүлү ол садикчилер ажалдап келген. Районун Хемдерге ийишк ырак булу-ринга садикчи кичи ол өйдө чүгүлгө бараан садик-саар эвес, а чондан алгы-кеш туржук, ийи-бүрү малдарын белин хуулап ал турган. Бети дээрле амыт ийишк хууулаа эрктен, садикчилер, Ийи-иштин ийиылына, лампочкалары кылда боор, чоону эргексугула «чырык»-жерин-биле хандары оон дөрт хуулааларын кирип турган. Бо про-дукциянын билин-даа үзүктел-дирин болбас. Ол хуи бүр херек. Чедип алдыр белин ийишкит. Каш-каш арт-иш-нарын ажыг ооштур. Ажал-иштин ийишк даянган хуулаа-гезин негезде ак сөгүлдиг күтсөдирин, ай кварталдын бараан сарылагынын планын оонаалдарын үргүтү ажы-рып келген. 1961 чылда оон райпо баштаар чери районун белекелер контролорун белекелер кылдыр шийиткен.

Шангын дөрт эргилдизинде чер-черлерде белекелели кичи чондан алгы-кешти, дүктү, эгити хуулап ап, бо талаш-биле боду тускай план-оонаал-далыг болуру-биле чегерел-тир районун, республиканын херекелчилер ийиылынын планынын күтсөдирин болу-нун төлөтүп үдүгүн кирип турар. С. С. Скемчиктин хара-рылар денскерси — Торгала, Чодураа, Ак-Тал. Айла 4—5 муң рубльге продукцияны хуулап алыр турган, оон үргүлү ажыг күтсөдирин, бир чамдыкта 7—8 муң рубль-даа чедиринер.

Ам улааа ийишк сезону эгелээ. Төрөз чуртка улау-иштин чылды элбэ-биле дүжү-жап келген ажалдарын белекелелин торгалар-биле алап, салаа басып санын оор; Торгалада туудугу Суму Ка-лаа-Сурун, чолочаа Ваала-мир Куриксей, Чодураада тракторист Виктор Эртин, Арыг-Бажы суурда ажалын Дузактар Досан... Бо ады үлүг турар эрге-кежэ ажал-ор оонаалдын долу болгаш ажыг күтсөдирини хоонуу белекелелин бүдүрүлгө.

М. КӨЖЕЛДЕИ С. МОНГАЛ.

Отчёттар болгаш чоңгулдалар

мун үрөөр, ажал шагы уэр, арагалдар чоруткар чийей турар. Бригадалар, пехтер аразында бүдүрүлгө хуулааларын эөөн эрктен келген.

Партбюроун талашкандан бо бүгү ажалдарга кошкас ха-нылап кирип, коллективте улуучу дружина, он хууууну сүдү ийишк хой-иштин ор-ганизацияларын ролон беле-хилер талаш-биле ажалды кошкас тургускан. Отчёттук

уенин иштинде хуулаалар өздө-дешин талаш-биле ажалды четтес чоруткандан чангыс-даа кичини хуулап ала-баан.

М. КӨЖЕЛДЕИ С. МОНГАЛ.

Ил-86 у жудуп эгелээр

Баштайгы аэробус ИЛ-86-ны аялал-эзелеринин программасын бистин чуртустат ботандырып турар. Чыл төмүктүзүмдө эгелер ол самолёт пассажирлерини аргыштырып эгелээр дээрин ПМА-нын корреспондентизине СССР-нин хамааты ужуз чүтүлүнүн министр-ини оралачкы И. С. Разумовский дынаткан.

Бо машинаны бистин хамааты ужуз чүтүлүн аялалачкылар-да, пассажирлер-да четтикпей манал турар. 350 пассажирини аргыштырар, бо лайнер (экипажын сапып, улагаттырбай) улуг шим-чээкинин, көй пассажирлеринг аялалачкыларга сөөртүлгенин хемчээли 2-3 катал улагаттырар. Миллион-миллион совет кижилерин дыштаны-ры-биле чыгыш шөлөөзүнүн үезинде чорутурун Кара далай эринини болгаш Согуз Кавказын курорттарынын чуртуну кол-кол үстүрүп төптерин түштүктүрүп турар тас-салар ол шугунарга хамаар-жыр.

оюн-даа өскө-эки шынарлар-лыг болуп турар. Пассажирлерини, ужуздук-ларын, агаарга аргыштыры-чыларын кол-ла кичээттейн самолёттун ужуздукчуга ээтиг, таарымчалыг чоруту-чулар болгаш. Самолёттук бүгү системалары артык-ар-тык кылдыр тургустунга — ужуздукчу үезинде кол-кол агрегаттарын болгаш меха-низмдерин кайы-бирээни үрелсе-даа, оон аймыл чок болурун хандырып турар.

Ил-86-ны ортумак хемчээ-лиг шугунарларга аялалачкы кылдыр тургустан. Анда 42 тонна чүктү чүдүрүптерге, 3600 километрин ол ужуздук эртер. Шакта 850—950 кило-метрин эртер дүргүн-биле (9500—10000 метр беликке) ол хемчээли 4 шак хире үеде эртер. 2000 километрин бо са-молёт 2 шак аягы үеде ужу-

дур. Амгы үезин агаарга чыган-мас реактивтик самолётунга 2-4 шак дүргүзүмдө ужуз-ды, хамааты ужуз чүтүлүн хей чылдарда дүргүзүмдө эзу-гаар алырга, шыланчыг өвөс. А Ил-86 аэробуска ужуздары пассажирлерге улам таалан-чыг. Машинанын конструкция-зынын талазы-биле чамдык онзагай талааларын дуза-зында ол бүгү чедип алдын-ган.

Ил-86-ны пассажири бо са-молётка кирип кээрге, өскө самолёттарга шыкаш, кызын, тар өвөс. Оон 6,08 метр фюзел-ажы пассажирлерге белик дээрлик, улуг хемчээлиг салонун тургузуп турар. Чам-нак салдылар аразы-биле 55-55 см дегем эртер 2 чер-леринг.

Аэробустун фюзеляжынын үстүкүзү—пассажирлер сало-

ЭРТЕМНИН БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫН ЧЕДИИШКИННЕРИ

ну, адалкызы—оларнын холга ап чоруур херекселерин са-лын чер. Пассажирлер само-лётке көдүрүп үнөш, олут-

тарынын дугаарларын айт-кан стеллажтарга чедоанья-рын салгаш, салочке кирер. А аэропортка самолёт кээп

хонуптарга, ол-ла бүгүнү база-ла пассажир болу кылгаш үтөр. Евгений СМЕРНОВ, (ПМА).

ЧУРУКТА: агаарда Ил-86 ужуз чор. В. СОЗИНОВТУН фотоу. СЭТА-нын фотохрониказы.

Автономнуг областарда болгаш округтарда

АЛДАРЛЫГ ХАЙГЫЛЧЫНЫН АДЫ-БИЛЕ

Совет Эвилелинин Маадры алдарлыг хайгымын Николай Иванович Кузнецовтун ады Кудымкардын №1 ортумак шкolasына тырышкан.

И. Полякова биле Л. Жужкова деп башкыларын уду-тулганы-биле шкolasын анык ишчилер кызыккан дилээш-кинини элээн каш чылдарын дүргүзүмдө И. Кузнецовтун амдыралынын болгаш маадрылг чорутуун дугайында эл-бек материалдарын чыгган, алдарлыг хайгымынын комсо-молчу чалып лизынын оларнын төрүн хоорайыга — Коми-пермяк автономнуг округтун төвүнге үжөн чылдарда эге-лөө, Маадрылг музейин шкolasда аянткан, анда оон фо-то-чүрүктарин, чагааларын, помиярын болгаш хууда эт-хе-рекселерин дегээр, Эрес-маадрылг хайгымынын турас-каалын шкolas бажынын мурунда тургустан.

А. КИПРИАНОВ.

Кудымкар.

СУГГАРЫЛГА ФОНТАННАРЫ

Дар-Алтай автономнуг областын ажил-агыларын дү-жүт өстүреринге чер иштинин суу улуг дуза чедирип турар. Артезиал куудатун чаа чүтүлүг суг фонтаны 600 гектар шөл-дерин болгаш оларларын сугтарар. Кыш дүшкүжө чедир ам-даа беш ындыг куудаттар аялгалга кирер.

Дар-Алтайнын ажил-агыларында сугаттыг черлеринг винти шөлү 17 муң гектар четкен, Олар иштинин хөгжү-турар мал ажалынын кыныштыг чөм баазын болуп турар.

В. ПАВЛОВ.

Горно-Алтайск.

ЭЪТ ФАБРИКАЗЫ

Эки чөм баазын тургустан чорутуу Усть-Ордын бурят авто-номнуг округтун «Львовский» совхозка ийек ээли бүдүрерин көвүдөдүр арганы берген. Ында мал чөм бөлөктөр дөхтэ тушкан, тарылга шөлдерин тургузуу эде көргөн.

Ажил-агынын малчынын чөмшүгү үштүрдөн чагай мал чөмөрүн бөлөктөп турар. Ногван көм-тарвадан, савандан болгаш комбинордан борбаандалаан чөм кылыр, а ша-гар өттүгн болгаш оон-даа өскө чердик өст-иштерден чагай витаминин далганын бүдүрерин шинээдип алган. Ол бүгү чүдүлөр дөрт муң аягы мал төлүн чөмшүгү азыраар арганы берген. Бутажыктарын хонукта немелде дегээр көвүдөн. Чүгүлө улуг дөңгөлүг сөмө малды сөтканы дөшт совхоз алам муң аягы рубль орулганы немей алган.

Ажил-агында койну тургузу азыраарын аяктыг мето-ддарын ажилдап кылган. Бо чыгыш мурунчы коллектив 10 муң центнер ээтин бүдүрер деп шиптирээт.

Усть-Ордынский.

А. ГАЙДА.

ДАГЛАРДА КОНЦЕРТТЕР

Согуз Кавказтын белик дагларында азуларга Черкасскийн күрүнө филармониянын чогаалчы коллективтери баштай-гы оюнларын көргүзүп чорат.

Концерт бөлүктөрүнүн составында — аныктарын «Эль-брус» болгаш «Крокус» деп кы-тапчы ансамбльдери бар, олардын репертуарында черкестерин, абазиндерин, ногай-ларын, карачаевтерин национал аялгалары кол черик ээ-леп турар. Филармонияда массалыг лекторий аялгалда эге-лөө. Оон сорулганы — дагыларын фольклор салгалын, му-зыка классиказынын, амгы композиторларын чогаалдарын иштердери болуп.

Н. СЯЖКИН.

СЭТА-нын корреспондентизи.

Черкесск.

Хоорай болгаш оон айтырыглары

АВТОМОБИЛЬ КАНДЫГ САЛДАРЛЫГЫ?

Автомобильдин тытпал кел-гекинден бээр чүс чылын (анаа чедир беш чыл артык) улус, хирези, өөрүл-даа, мунгары-даа демделээр боор. Чүгө өөрүл дээрге, бодуну үр өвөс төгүзүлүш иштинде ол чик тергеден күчүлүг бол-гаш оккур машина бооп хуул-ган. Автомобиль чокка бистер хоорайларын, бүдүрүлгенин, көдээ ажил-агынын амды-ралын бодалар аргавыс чок. Ол болза демир-орук, агаар, да-лай, хем порттарынын ара-зында харылзаштырыкчы эсе-но-дур. Нинителдесин хуу ав-томобиль чокка хоржок апар-ган. Оон транспорттун өскө хевирлеринде артык чүтү-дүргөн. Оон аялгал ол эг-тин-даа, камналгал-даа.

Ынчалза-даа автомобильдин кичи өөрүтүр хире өвөс өскө талазы база бар. Делегейде статистика мындай саньяны көргүзүп турар: чыл иштин-де бистин бөмбүрээстини оруктарына машиналарын дугууларынга 200 муң кичи бастырып олуп, чөдө миллион кичи бертк-межелге тавар-жып турар. Конструкторлар-нын барык чүс чыл иштинде өстүрүп келген дүргөн бол-гаш шимчегир автомобиль улуг хоорайларга шимчээш-кин тырлалыктын шактарын-да тергедип айткан дүргө-дөс. Автомобильдерге хоорай-ларын куудучулары тар апарган. «Далаштыг болу-нарза, машиналыг чорбандар деп, Нью-Йоркта чугаалал турары анаа эвөс.

Автомобильдин хей ай-тырыгларын тургустан. Олар-ны шиптирээлери сактырга-ла, бөдүлү айтырылгара ха-рылардан хамааргыр иш-

каш. Чижээлээрге, автомобиль кандыг сорулгала хергел? Кандыг автомобиль кичини негелдеринге харылал тур-арыла база ол негелдер ка-йы хире үндөлиниг? Авто-мобильде кичи беле кууду-чуда кичини айыл чок чо-руун канчаар хандырыл? Кым кымы башкырын тур-ары — кичи автомобильде бе азы автомобиль кичини бе деп мындай чиктиг айтырыга база харын херек.

Сөөлүг чылдарда авто-мобильдин хемчээлинин дуга-йында айтырыг чидин-биле тургустунган. Чамдык чурт-тарга шадан бээр улуг бол-гаш күштүг автомобиль оон ээлини бай-шыларга херек-сел турар деп билигин иштер-дип келген. Оон айы-биле тускай эстетиктиг бодалдар тымылган; машинанын боду-ну, эи малайы капоттун (оон аадаада күштүг мотор чок-даа болза) узуун, оон ча-ражынын барык-ла кол хем-чээли апарган.

Ынчалза-даа улуг авто-мобильге хоорай планнашкын уду-ру. Улуг хоорайларда ку-думчуларга эмин эрттир бият-черлер үндүргөн. Токнода хоорайн дөңсөөзүнүн чүгө 10,3 хуузу, Лондонда—23, Па-рижда—26, Нью-Йоркта—35 хуузу. Ол хирезинде статисти-канын көргүзүп турары-биле алгаш, бир автомобильдин ортума-биле чүдүргүнери Англадда чүгө 1,2, СССРде 1,7 кичи бооп турар. Херек кырында ол чүл дээрге авто-мобильге бүдүн педальчын дүргүзүмдө чүдө чангыс кичи чоруп турар.

Бо бүгү чүдүлдерин мар-гыш чогуу барыктааш, сөөлүг чылдарда констук-

торлар бичин автомобильдер-ин тургузарынче онза кичээ-гей салган.

Хуу автомобильдерини хо-йүндөн хоорайларда сымар-лаанышкын болуп, оруктарда авария, айымылды байдал у-гадып, атмосферада үнгөн газтарын хемчээли дөңдөн апарган. Ам дээрзинде түн-нел чангыс—бир машина чүс болгаш оон-даа хой пассажир-лерин алыр аргалыг хой-ни-тинин эки сайыралдыг транс-портту херек.

Барын чүкте сөөлүг чыл-дарда хоглээрээн одалга кри-зис америкаларга-даа, евро-пейжисерге-даа хуу болгаш нинитин транспорттун дески хөгжүдеринын артык аяк-кытын көргүскөн.

Совет Эвилелинин адресин-че хуу автомобильдерини эвезин деп чөмөлөр эвезин өвөс дын-чалып турган. Ам миллион-миллион совет хамаатылар хуу машиналардыг. Чам санында машиналыг кижилерини саны чижек-биле 750 муң кичи че-дир улгадып турар. Ынчалза-даа практикалык көргүскөн—бөзүн четчир, чик ортекти-лингте бөзүн хевээр дузалак-чы роль онаажып турар. Ав-томобильдин кижилерини хей кезин оларын чыдам чыгып үезинде аялгалал турар, ын-дыг боор душта улуг-хүннер-де хоорай даштыкче үнерде азы шөлээ үезинде даштыг чорутууда аялгалал турар.

Хой-ниги транспорттун хөгжүлгенин талазы-биле Совет Эвилели делегейде би-риг черин ээлеп турар. Херек кырында ол чүл канчаар илереп турарыл? 2100 хире хоорай, суурлар автобус ха-рылзаалыг, 142 хоорай трол-

лейбуустуг, 110 хоорай трам-вайбуустуг, 1500 хоорай таксил, сес хоорайда метрополитен аялгалал турар, беш хоорайда туттунуп турар.

Бо көргүзүлгөсүн тодаргай-жыдып көрөөл. Чикен кыл-дыр эң улуг хоорай— Москва-ны ап алмын. Совет Эвиле-линин найысылалы 40 км диаметриг тыркыда турар. Оон чоңу сес миллион аягы кичи. Хоорайнын хой-ниги транспортту 7000 автобустар-дан (320 маршруттуг, 3600 км), 2250 троллейбуустардан (72 маршруттуг, 1000 аягы км), 1300 трамвайлардан (457 км), метрополитенден (194 км, 114 станциялардыг), 16500 таксилерден тургустун-ган. Хун дүргүзүмдө Москва-ны хой-ниги транспортту 15 аягы миллион пассажирлерин сөөртүр. Орук өртүз хой-хой оң чылдарда өскөргө чок ар-тык: автобус биле метро-нун 5 көпөк, троллейбуустун—4, трамвайнын—3 көпөк.

Чоокта чаа бистин найыс-лалыктын транспортту боду-ну төгүзүлүш иштинде эне-иш чыгып шыгалдагып туткан. 81 чурттарын толээкчиле-рин киришкен XXII Олимпиа-ониянын ийн педальчында хоорайга чангыс-даа сымар-лаанышкын болбаан. Маргыл-даанын чангыс-даа аяк-кыч-нын азы көркүчүз (а. В. И. Ленин аттыг Луизианаде Топ стадионга олар 100000 кичи чедип турган) маргылдаалар-нын эгезинге транспорттун бу-руузу-биле оозалат көрбөз. Олимпиада транспорттун хөг-жүлгенин совет хевир дүш чүдөн артык шынык-тырган.

Дмитрий САСОРОВ, ПМА-нын корреспондентизи.

Лейбористиг партиянын конференциясында

БЛЭКПУЛ, (СЭТА). Өөре-дигенин болгаш кадык кам-галалынын улам ханылаан кризис, чуртталга тудуун кызырганы, бөдүлү ийгилян-парын амдырал байддала-рынын баксырааны—Англия-да эрге-чагыргада турар кон-сервативтик партиянын аялынын чаркынчыг түнө-ли-дир. Англиянын лейборист-тиг партиянын чыл бүгүдө болуп 79-ку конференция-нын делегаттары бо айтыр-ларже улуг кичээттейн ут-ландырган.

Чуртта байларын болгаш адыларын аразында млаг улум улгатаканын делегата-р демделген. Амдырал деңи-ли хедерей куудулаан кичи-лерин саны өскөн. Ажыл док-тарын саны өскөгөрүн көмү-дөдир дээр консерваторлар-нын политиказын чолга хо-

ралыг уржуктарын лейборист-тиг партиянын национал куускомунун даргазы Л. Дже-гер бодунун саналыга айт-кан. Социал херекселдеринге чарыгдаларын кызырар тала-зы-биле чазактын политиказы чурттуу чоңуун амдырал деңгелинин дүргөн кууду-ларынга чедирген деп, ол дем-делген.

Консерваторларын эрге-чагыргага киргенден бээр эрткен бөдүн—чартык чылын түнөлини алгаш көөргө, олар-нын политиказынын бүрүн-биле буурап дүшкенин тодар-гай херекселер турар-дыр деп, лейбористиг партиянын уду-ручугу Дж. Каллагини меде-лөөн. Ол үезин дүргүзүмдө чурттуу үстүрүгүдүргөз-ни хемчээли 9 хуу-жызыр-ган. Ийгиликтин чыдаа тем-пидер ийден аягыг катал улгатакан. Газ аялгалынын

хөлезин 26 хуу, электри энергиязын аягылаан дээр төлөвир—ийн катал бөдөн. Эмнелге хандырылганы аягы чонуну төлөөри улам көмү-дөөн.

Чүгүлө сөөлү 12 айларын дүргүзүмдө бөзүн 600 муң аягыг кичи бөдүрүлгө эзе-ри аялгалал үндүргөн. Чуртта аягыл чоттарын саны 2 мил-лион аягып турар деп, Дж. Каллагини чугаалаан.

Конференциянын делегата-ры резолюцияларын хуулап алгаш болгаш социал херек-селдеринге чарыгдаларын кызырарынче утланган наза-ктын политиказын буруу шал-кын, өөредилгеге, кадык кам-галалына, чуртталга тудуу-га, пенсия бөдөлгөсүн чарыг-даларын көвүдөдүр, аягы чок чорукка удуз дөңгөлүг хемчегелерин алырын чазактан негээр.

КЕМ-БУРУУЛАУГЛААРНЫ ДАМЧЫДЫП БЭЭРИН НЕГЭЭН

МАНАГУА, (СЭТА). Пара-вайга өлүктөн диктаторунг олгу Анастасио Сомосага болгаш амы үеде Американын Каттишкан Штаттарында чаштыгып турар оон тос чал-чаларында удуз тускай буруу-лаашкынын Никарагуанын суа эрге-чагыргалары кө-дүргөн. Күрүнө хөргөзгөзү үстүгүн, нүгүдөшкенин бол-гаш өскө-даа үлгөдөшкенин кы-лыгын кылган дээ оларын шиптирүү буруулалдып турар.

Испаниядан даштык, бан-кызында чылы кылдыр. Ни-карагуада күрүнө кассанын-га кирген 66 миллион доллар-ны ол бөлүк херектенер чан-гыс чүгө 1976 чылда бөзүн шиптирээт аялгалалган.

Никарагуанын хоолду-дугулазында дүштүр ол херектенерни сууза кирер кылдыр оларын дамындып бээрин Никарагуанын на-ционал катал тургузушкуну-нүгүзүмдө Американын Кат-тишкан Штаттарынын эрге-чагыргаларында негээр.

Диктаторунг олгу Анастасио Сомоса болгаш оон өмүр Гондураста контрреволюст-тыккарга элементтер-биле сыры харылзаалыг болгаш

Никарагуага чөмөсөткөт хал-дашкынынын планинын чогаалдарында дөрт киришкен-дер, Сомосаның 5000 хире цен-сектиг талаалачкылары Гондураста чаштыгыпшыган. Никарагуага удуз чөмөсөткөт хал-дашкынынын кылып, кызы-даар чогууда районнарда та-раачкынын болгаш кызы-гааржыларын олутуп турар.

Контрреволюст дээрбечилер чүгө сөөлүг халдашкынын үезинде бөзүн Матагальпа де-партаментте ийн кызыгаар-жымы болгаш ол черин бир чурттакызын өлүргөн.

Никарагуага чөмөсөткөт хал-дашкынынын планинын чогаалдарында дөрт киришкен-дер, Сомосаның 5000 хире цен-сектиг талаалачкылары Гондураста чаштыгыпшыган. Никарагуага удуз чөмөсөткөт хал-дашкынынын кылып, кызы-даар чогууда районнарда та-раачкынын болгаш кызы-гааржыларын олутуп турар.

Контрреволюст дээрбечилер чүгө сөөлүг халдашкынын үезинде бөзүн Матагальпа де-партаментте ийн кызыгаар-жымы болгаш ол черин бир чурттакызын өлүргөн.

ШЫҢГЫ БУРУУ ШАВЫШКЫН

ХАНОЙ, (СЭТА). Таилан-дын согу-чөм кызыгаар районнарында Вьетнамын шеригери бар деп, Таиланд-нын парлагалына бижээр нүгүдөшкенин Вьетнамын

ВИА агентилеи шыгымы бу-руу шапкан. Шак ындыг нүгүдөшкенин Вьетнамын болгаш Таиланд-дын аразына харыл-заларын баксырадып, ол ра-

йонга дүшкүрүлүп чорукту чи-дигелдерин бар-ла шаа-би-де оралдагып турар Пекин-нин экспансионисттерин эрге-ажыныга бараан болуп деп, ВИА агентилеи демделген.

ОБЪЕКТИВТЕ—ГРЕНАДА

Гренада — Кариб далайда турар хамаарышпас хостуг кү-рүнө. Бир чыл бурунгаар оон чоңу Гейрингдин реаксылыг ча-лаан дүжүр октаан болгаш чаа амдыралдыг тургузуу эге-лөөн. Эрткен чыл чурттуу төгүзүмдө «хосталганын чылы» бөш кирген. Бо чылды «эртем-билигнин болгаш бүдүрүл-гөч чылы» деп адаан. Политиктиг хамаарышпас чорукту чедип алган күрүнө экономиктиг хосталга дөшт түржүп ту-рар. Ажыл чок чорук-биле демисежип, көдээ ажил-агынын сайырадырынын, орук база чуртталга тузуун калбаргы-рынын, чырыдышкынын, калык камгалалын өкжидеринин хемчегелерин ап турар. Гренадажылар чаа чөптүг нинител-ди тургузуп эгелөөн.

ЧУРУКТАРДА: Сент-Джорджес мугулауру; найысылал Сент-Джорджестин бичи хамаатызы.

Гренада — Кариб далайда турар хамаарышпас хостуг кү-рүнө. Бир чыл бурунгаар оон чоңу Гейрингдин реаксылыг ча-лаан дүжүр октаан болгаш чаа амдыралдыг тургузуу эге-лөөн. Эрткен чыл чурттуу төгүзүмдө «хосталганын чылы» бөш кирген. Бо чылды «эртем-билигнин болгаш бүдүрүл-гөч чылы» деп адаан. Политиктиг хамаарышпас чорукту чедип алган күрүнө экономиктиг хосталга дөшт түржүп ту-рар. Ажыл чок чорук-биле демисежип, көдээ ажил-агынын сайырадырынын, орук база чуртталга тузуун калбаргы-рынын, чырыдышкынын, калык камгалалын өкжидеринин хемчегелерин ап турар. Гренадажылар чаа чөптүг нинител-ди тургузуп эгелөөн.

ЧУРУКТАРДА: Сент-Джорджес мугулауру; найысылал Сент-Джорджестин бичи хамаатызы.

О. КОЛЕСНИКОВТУН фотоу. СЭТА-нын фотохрониказы.

ИРАН-ИРАК КЫЗЫГААРДА

БАГДАД, (СЭТА). Кирку-тун Эрбилдин нефть үстү-лүрүгү районнарын болгаш Захо база Тикрит хоорайлар-ын Иранын ужуз чүлү бо-балааны Ирактын кол шериг командачкынын дымнадын-да айткан.

Багдадтын муруну кезинде нефть сайырадып кылдыр Доранын комплекзинде өрт үр-гүчүлөп турар. Доранын ра-йонуна нефть дамчыдар хоолайын иран самолёттар үрей бөмбөлөөн. Иранын кү-рүнө демдөөн эдлөөн «эф-том» деп самолёттар Фран-циянын тутканын атомнуг эр-теми-шчилерге төвүнчү чам-дык кезип үрей бөмбөлөөн даштыкы информация аген-телдери дынаткан. Ынчалза-жок чүгө дузалда деринш-кинер үрөгөн. А кезир чыл-ла эгезинде аялгалда кичи-рер дээр реактор үрелиш-кине таварышпаан.

Барын таламын чурттарын информация агентилдеринин дынамынын буугар алгаш, Ирактын чөмөсөткөт күштери Абдаданын районунда чаа ша-вар халдашкынын калбартып турар.

Ирактын агаар ужуз чүлү-нүн самолёттары Иранын де-вискээринде шериг болгаш экономиктиг объектилерини шыгымы бөмбөлөөшкынарга таварыштырган. Ирактын шериг командачкынын ме-дальдеринде айткан. Бөдөр-Хомейниде нефть дериншкы-нерин, Абдадда фабрикалар, Газавта керосин шыгжаа-скалтын утуктан чок кылган.

ТЕГЕРАН, (СЭТА). Касре-Ширин хоорайнын районуна иран шериглерини шавар хал-дашкынынын үезинде ирактага аар когаралды таварыштырган деп, Иранын шериг командачкынын ме-дальдеринде айткан.

Ормуз олуз хагылар чаала-нас деп, чылдык-биле чамдык күрүнелер Персид мугулау-рун районуна холгаарлааш-кынын боттандырар болуп ту-рар деп, Иранын чааанын тускай медегеленде айт-кан. Ол медегелде ПАРС агентилеи дамыткан. Ол сүт оруун дамыштыр суудолар-нын саат чок аргыгарын хан-дырар дээр бүгү-ле хемчег-елерин Иран боттандырар дээрине медегелде дынат-кан.

ПАРИЖ, (СЭТА). Иран-дык кызыгаарда дайын чору-дугалары чыкылч үзөр узуу хуулаалыг дайын кылдыр шиптиг берип матат чок деп, Франс пресс агентилеи дем-делген. Болуушкунуларын ынчаар хөргөзөөри ийн тала-ларын бурун харыксыраа-рына чедирер азы даштык шериг холгаарлаашкынын бол-дур апарар деп, агентилеи айткан.

ДХМ-НИН МЕДЕГЕЛЕЛИ

ПНОМПЕНЬ, (СЭТА). Таиланд-дын эрге-чагыргалары Таиланд-кампучия кызыгаарда байдалды чидигелдерини үргүлүлүп турар деп, Кампучия Улус Республикасынын Даш-тык херектер министрство-зунун медегеленде айткан. Сент-Джорджес мугулаурун кызыгаар чогууда районна-рын артиллерия болгаш мино-мет-биле хой удуз болуу. Таиланд-дын шериг ужуз чүлү-нүн самолёттары Кампучиянын агаар дегеминге база шүргүп кирип турган.

Таиланд-дын девицкээрин-де дундулуг берген поллоту дээрбечилерин болгаш өскө-даа кхмер реаксылыг элемен-тилерин деткир дөшт ол өч-чүк-чөмгөзгөри Таиланд-дын эрге-чагыргалары боттанды-рып турарын медегелде де-мделген.

Таиланд-дын шериг эрге-чагыргаларынын хөдөшчи-кинеринин айымылды харак-терин Кампучиянын Даштык хер

ЭКИ КИЖИ

Чогаалчының дөмдөгөлдөрүндөн

Самыш-сеткил — жый, тура-
соруу тууду-хаага тур-бас,
кыргыч-кыргыч — турса, чир-
кыргыч — ак-көк дээринде азы
кет чыгып-калай, хүдүмүрүн
караш кара карактары — сеткил
башка чодура сагымдары,
ажы-чым — жыйыны сагым-
сеткилге ала-тайгаар тоюну
келер, борбаксымаар чаа-
кы — кезеңини азыла хүн-
биле мөзүлсө, шилдеген боттут,
толкаш сыймыг, хып дээр анык
кысты сөгөн шөлдеринге, тою
турлагырында болган ферма-
затка, чок-ла болза, суурун
этиктөөрүндө болза-ла көр-
үп болур. Ол болза, «Хемчик»
совхозта комсомол комитетин
секретары Алым-кыс
Саагынна Давыдан-дыр, «Ки-
жи чуталайып, мал кыштып
таймжар» болгай.

Хүн Мөңгүлөк артынан чоор-
ту чаптып, Баркыттын дөм-
дөгүндө хайынган ишти намыс-
та, амдыраалды дүйчө ча-
лай берген. Акы-дуума респуб-
ликаларын анык түдүктөө-
рүнө Бүтү-эңгел фестивалы-
нын дүржүктөрүн — бир боту-
суну Алым-кыс «Хемчик» со-
вхозтун Натанга Саагынна уду-
рун комсомолдук-аныктар ар-
азына жаткы-лог, чутас-соот
дүймөттөгөн. Олаг кысып-
кан.

Аяк шайны аартан ора, Ал-
ды-кыс мичан аалчарын
салган айтыртып хаймын-
чан, аяк-аалчын көрөп олур-
ган чүе.

— Бүтө түс чээрби хире

комсомолчулар бар. Олар со-
вхоз бугурууга бугу-ле
алчарында хазра тутууга.
Шып-ла, «Комсомолчулар
сочкурал оона эңилге не-
дир» деп ирээжип турары
ишкис, мунуруушта салдыган
сорууларын күсүлөр дээр
кызымалкай ажаллап турар
би. Чангыс кижек. Бистер бо-
чыла мал чөм 600 тонна сө-
гөн белектөр хүлээлгенге
күсүлүпкөн би.

— Оларын сөзү ажал-хер-
биле карышпай турар болур
пайн — деп, ВЛКСМ райкомун
бир секретары Илан
Илан-Сюрюн бадытай-дыр.

— А силерни комсомолчу-
лардан хай-нине ажилы-
ка илпейкиндер хай бе? — деп,
Ровнодан келген комсомол ко-
митетин секретары, шүлүкчү
Николай Шенечиний соуу-
гай-дыр.

Алым-кыстын ыдында-ла
кызыл-хүрөң шырайы одаг ча-
лымжында улам өң кирип,
калдык-ла-бир хуулгазын ча-
дык-кызыл болуп, хүдүмүрү
арак карылады.

— Хей болур пайн. Чижек
чокта сөс хоозун, чийрбей чо-
та хаак кургаг дээр, оуу ба-
дылап көрөй. Лина Хомушук
ВЛКСМ комитетинин кезигү-
нү, школда бугурууге жо-
ктым, оперативтг отратып
командир. Ол хүлээлгенге
көндүрүп күүсүлүп турар. Ди-
ниш Хомушук. Ажы-чым.
Анык шүлүкчүсү, артынан,
уран чүүл удуруп, шия беле-
кешип, тургусуп, баян-биле

ачы студент Георгий Векшия
сонуургай-дыр.

— Алды-кыс-ла болгай! —
деп, аялчар аразында ө-
рүшкүдүгүн чабыраштып
кызыраагып өтүр аялчары-
дыр.

— А силер бодунар кириш-
кен силер бе? Георгий? — деп,
совхоз директору Октя Давы-
данович Сарылар удуу айты-
ды.

— Чүгө киржип эвес, ажал-
лап турган мен — деп, кыста-
ным деп чиккежик үн-биле
Векшия хаймылай-дыр.

— Чүгү кылып турган силер?
— деп, Натанга Саагынна то-
дара-ды.

— Очурудуручулар турган
мен.

— Кандыг дымга?
— Араб.

— Бистин Алды-кысымын
качан көрбөйсүңүз? — деп,
Давыдан баштапканы-дыр.
Векшия салып шымыча-
шаан, кезек болзуп олур-
а.

— Силерин Алды-кызылар
Тываанын ак-көк дээринде
адаган, аржаан суурун эри-
ге, дөмгө шөлүн дөмгөш,
арак агаарын тынып, дүкөк
олагын чангыта олур көрү-
чө, керле мичан, силерин шүл-
чар-биле коошулашкып тани-
жар менэ улуг аас-кечине
болган өөрүшкү-дүр! — дээр,
уламчылап — Олагын чалы-
раак — бистерин хаймыкан
чүрөңсө дег-дир. Олаг оду ош-
се-лаа, ош чалыраак бис-
терин чүрөңсөкөсө кезе-
кешип, найырал-биле бай-
лашкып, күштелген анык Ты-

НАЙЫРАЛДЫН КОНЦЕРТТЕРИ

МАР-нын ырынын болгаш танчынын күрүнө ан-
самблиниң Тыва АССР-ге октябрь 5-тен 13-ке че-
дир концерттеринин дугайында.

Октябрь 5. Хандагайтынын Култура бажынын-
га 12.00 (уруларга), 18.00 шактарда концерттер.

Октябрь 6. Ак-Довуракта Култура ордузунга
17.00, 19.00 шактарда концерттер.

Октябрь 7. Шаган-Арыгнын Култура ордузун-
га 15.00 (уруларга), 17.00 шактарда концерт-
тер.

Октябрь 8. Кызылда күрүнө хөгжүм-шин теа-
трынга 19.00 шакта концерт.

Октябрь 9. Бин-Хемде «Кызыл тараачын» со-
вхозтун Култура бажынынга 17.00, 19.00 шактарда
концерттер.

Октябрь 10. Кызылда хөгжүм-шин театрынга
20.00, Кызыл районун «Мир» Култура бажынын-
га 17.00 шактарда концерттер.

Октябрь 11. Тандынын Тока аттыг совхозунун
Култура бажынынга 16.00 шакта, «Тыва кобальт»
комбинаттын Култура-ордузунга 20.00 шакта ко-
нцерттер.

Октябрь 12. Чадаананын Култура бажынынга
17.00, 19.00 шактарда концерттер.

КААА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

КУЛЬТУРАНЫН БОЛГАШ
ДЫШТАНЫН ГАС-
ТЕЛЛО АТТЫГ ПАРЫГЫН-
ГА:

Октябрь 5-те «Спартак» эки
тура спорт нителенини бир-
ги чери дээр футбол маргал-
дазы, октябрь 4-те — 12 ша-
кта, октябрь 5-те — 10 ша-
кта.

Октябрь 5-те култура
ажылаачыларын профес-
сдорлорун доорсокууну стол
теннистин талзы-биле бирги
чери дээр маргалдазы — 10
шакта эгелээр.

Октябрь 7-де «Молодежь
Тывы» солунуну шаанлы
дээр чик атлетикага кросс
парктын спорт шөлдеринге 12
гылдазы 15 шакта. Танчы-
нын эки күсүлдөн дээр

ХАЯАЛЫГ ХҮН ҮНГЕЛЕКТЕ

Чурук чуруп, шүлүк кожуп ора хонгаш,
Чурталага ынакчылым улам киткээр,
Санап чегес ичти чоум удуун бодал,
Чангыс эвес данин чырым уткуу чор мен-
а, Хаяалг хүн чоң чүктен үнгелекте.

Хайыр чыгал хонган аялар арам бээрлер,
Асан элик маннап эркен ажал шиле,
Аалдарын көвей мылы чыттыла бээр.
Хамнаарак күш чиргилчине санаар өйдө
Кадык кыс болчап чеге чөлүчүлөр,
Далазын анык чарып тура оорон,
Танжык оол эер соонга ушкучулар,
Дазыр тейде чангыс дытка чезип келген,
Дайгырлар, хойлар сүгүт доктап өттүлөр,
Көстөй багалар, атыгын коңуу коошканды кааш.
Холеге ий чалы хөөрөжирер-
Дал-дугун тура хүнүн кизи келерен кээр,
Шалгырдан элир бузат боран кустур,
Шоолу дугарга сайык күжүр хырын боттап,
Чөгөс төткөн, шөгөс сүрүп, маннап чогуур,
Көздөңдө эңим иштин чангыламыр,
Көзөк эткеш, хек-даа кынар каттыргылар,
Ховгаанар чекек баштап-ужуп тура,
Хостуу ырын куштар мичан бадырлар-
В. ДОНГАК.

Сонуургактарга

БИЛИР СИЛЕР БЕ?

Садыйга-лаа, базарга-лаа
арбуз көрүп катгымсыс, улуг-
бичкеч чок, эдечтег туруп-
тар болгай бис. Ол улуг, бор-
бак ногоан үнүштүгү чулуктуу-
даа, амданын-лаа кайтам-
чык-ла. Мичанга-лаа огу
урутлар болган уулдар со-
нуургап чоолгаар.

Ол хире сонуургаарымыс
сүзүлүпкөн чөм үнүжүстүгүн
тыптып келген төөгүзүн билер
силер бе? Бир эвес билбес бол-
зунарза, аяк шайны аартан
азы амданып арбузту чип
ора, мону номчаша, билди ап
болур силер.

Арбузтун төөгүн чурту —
Африка түрө-дир. Мунуку Аф-
рикадан эл кургт ховуларын-
да ногоанын бо хевиринин
чирлик үнүштөрү ам-лаа үнүп
турар. Амгы културжугтун
арбуз аймаа оон үктөл-
гөн, кижилер оуу чер болган-
да тарып өстүрүп, аш-чөмү-
гө элбө-биле ажаллап турар
апарган.

Россияга арбузту XVII чүс
чылдык ийги чартында че-
дир-ле даштыкыдан кинр сөө-
р-дир.

АКАК ӨГЛЕР

Ынак черим дегемнерин
эргип чораш,
Ырактан-даа, чооктан-даа
көөрүмге.
Ак-ак өглер менэ чер-ле
Аажок эргим,

чүгө дээр:
Амдырал-чуртталганын
Алыс дээр ында туудуш,
Анаа төрөш, анаа өкшөш,
Ажы-кежи ужулгап,
Халаларың шийелкен
көктөрүндө,
Хараачада аспаптарка
мөгөжөдө
Сеткил оду, чүрөң согуу
Сөзүшкөн боор,

чүгө дээр:
Ынакшыла, найыралды

Баштай оортан ожааган
мен.
Ырларын дүйшөкөсө созу
Баз ыдыны эскерген мен.
Ак-көк ыжы хоолымдан,
далаш чока
Аяк дээрже тайбын
шойлуп үнүп турар,
Манган ак-ак өглер
көргөш,
Мактасар мен,
чүгө дээр:
Алыс шаанда дагыш
Чолу маада докатынган,
Ажык бодуун узуушун
Чурттап келген өргөзөри.

Виктор САГАН-ООЛ.

Телевидение

ОКТАБРЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
10.00 — «Уе». Информастыг
программа. 10.40 — Эртинги
гимнастика. 11.05 — Муль-
фильмер программазы. 11.35
— «Кроштин дыштаныла-
ры». Хей сериалгы уран-чечен
телефильмин баштайгы көрү-
зүү. 3-кү серия. 12.45 — Медээ-
лер. 12.50 — 12.55 — Чансар.
16.00 — Медээлер. 16.20 — До-
кументалдыг телефильмер
программазы. 17.05 — «Ах тер-
дире» — «Дагымынчы». Теле-
журнал. 18.05 — «Космос
оруктары». Концерт. 18.25
— «Тол алдап келген». «Са-
рыг кемодангыттын ужу-
ралдары». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН
20.00 — Телемдээр.
МОСКВАДАН
20.15 — Бөгүн дөсөйкөдө.
КЫЗЫЛДАН
20.30 — «Бистин амдыра-
лымын үндөзүн хоолуу». Да-
мчылап. 21.00 — «Тыва-
нын медээлери». Информастыг
программа. 21.15 — Чаралдар.
МОСКВАДАН
21.20 — «Кроштин дышта-
нылаалары». Хей сериалгы

ИЙГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН
19.00 — «Артист болгаш үе-
Тыванын хөгжүм-шин театры
чаа сезона. Дамчылап. 19.30 —
Телефильм.

МОСКВАДАН
20.00 — «Спортлотун» 40-
ги тиражы.

КЫЗЫЛДАН
20.15 — «Маадырлыг чорук».
МОСКВАДАН
21.00 — 21.20 — А. Стрель-
ченко, Т. Синявская, А. Воро-
шилов, И. Кобзон, М. Магомедов
оларын киржилген-биле кон-
церт.

САЛГАЛДАРГА АРТТЫРАР

Менэ ршарь кижиниң кол-
данын кедил көрүп чыгар-
дылар. Ол канда канда нарын
эттиг атыг деп чүвөзүк жаса-
дым. Чудуруктамын көрдүм,
ээлери аажок.

— Аялчарыңдын хол-
ка-дыр. Оң алдым чүс чыл,
үзүмүн — деп, Эрмитажтын рес-
торация мастерскларын
бирээзиниң эргелекчи С.
Смирнов таймырла-дыр.

— Чүе маал-ла ааттыг
ричарын дийдиң?
— Бирээде, аат чокту кан-
дыг ршарь дээрл, оң аякыда
көрүп даан, илү: салаа ча-
ныкка шибекти — аааа динки
кедирал аар турган. А салаа-
лар коңуу бичкем тудур.

Алдыналып турар ол хол-
камы — ршарь залында дөзө-
чүдөрүн чарты кылар тала-
ны-биле ажалдарын мичарай
чаа төңөгүнүн бадыткалы.
Дыка үр үзүктөшкүчүн соон-
да ол ам баштайм көрүкчү-
лөрүн хүлээп ап эгелээни ол.
Лабораторияны ажалдакыла-
ры хай-хып олар иштинде
XVI—XVII вектерин дайы-
мчарын камдалар хепте-
ри болгаш чепсиз четчелер,
оңу хир-чам, даттан арылган
келгенер. Тылчыкында ко-
рунч соңушкуну ишдажып,
эргип турган кандалап хей до-
ка шийаппай барган болгон.
Ол үрөдөкчи «аарыда» де-
мирин «экилди» — реставра-
торлар соңулаш турган.

Ол агы үеде электрохимия-
нын эл чаа аргалары, эң не-
малыгы приборлар, аны-бүрү
аппараттар-биле чепселенген.
Ынчалдаа-даа оң кооп-ла «е-
рекска» холдирган бол артак-
наан. Ажычкан столдарын
бирээде он-он бүрүндүр дыка
чараш аялора (доңа) көрдүм.
Дээр чегерин ажалдакыла-
ры А. Подъяцкий биле Е. Герпа-
нова чаа эрза чедир бирги
аажок кылган ол саваны кизи
кайгаар ус арга-биле катан
тургуруп турлар. Камчышкы
үзүмдө тыгылган ол бүрүндү-
рү савандан берин чүс бол-
гун, оларын тийиштери бол-
думас деп, чедикс кижилер
санап турган чүе-дир.

В. ГАНИН,
СЭТА-нын корр.

Ленинград.

„ХЕРЕГЛЭЭРГЕ, ХЕРЕМЕ КУДУРУУ ТЫВЫЛБАС“

Кандыг-даа улустун үлө-
гөрү чуталаар чүвөсүн шынып
илерип, алыс утазын то-
дарап, бо хүндөдө чок-даа
болза, кандыг-бир чүвөсүн
кайы-бир шакта бар турган-
нын-даа херчелеп турар бол-
гулар, Манга Тывага чоока
чедир чок турган, ыналза-
даа шаг-шаандан бээр турган
хире чүвөсүн херчелеп тур-
чун кызылгы ишдажып ийи
хевирин дугайында бол-
данын бичкексидин.

Шамалды ирердей кандыг-
ды бир кевин-херек чок, аял-
саат чүе тыппай барганда:
«Херелээр» — хереме куду-
руу тыгылбас, айтырарга —
күдүрүү тыгылбас» — дй-
дуруу чуталай берген оларын
бичкексидин дымалап
Ол үлө-гөрү чуталай чүгө
олар эвес, өскө улуг база бо-
ла чуталай берген турарын
чоока чедир дымал чорум.
Чамдыкта болум база ажал-
лай-лаа бээр мен. Ол үлө-
гөрү чуталаарын дийнаан, утадым
хегилемге чедир-ле хереме

нарыга турган. Колдуунда
сүт иштине үнүрүнү чурт-
тап, сүттан балык түдүп чип,
куртаг эрчине үнүш, оларын
база чорур тарбаган аял-
дык шала бичкек анык аял-
дээр деп бүрүндүр чутала-
дыр. Олар бистин Тыванын
денскээрине турганлар Лар-
пиде Алы деп ийи адырык хем
бадыткан турар. Ол ховар
апарга апарга турган боор,
хевирин илээр адай берген
дидир. Ам ол хевирини Ол.
Она дей берген, оларын та-
парты Ак-Довурак — Абаза
орут туттуган.

Баз-ла хевир унарнынга
тургалжып, боттарынын ы-
лып алган чадарында чурттан
чораш, сүгү шымыл, балык,
балар чир, иш хевирер, аны-
дан улуг, кара-хүрөң оңу-
гун анык хевир деп аң ол ди-
жир. Оң Тывага бар турган
Хемчиктин Улуг-Хемче
кирген ачынган адаанда Хере-
ме деп чирин бары бадыткан
болу дег. Ол ан иш-шамалда
адаа турган магат чок.

Оң эгелээш-ле хереме, аны
деп кандыг аялчар, кая
турган деп чуталай бер-
ген би. Ол дугайын киргиз-
мөс өгө олурган улуска та-
ваар маламатташкан, көңүл
тоза төөгүп берген мындай
чүе.

Аны биле хереме дээрге че-
сүт аныры бооп чораш ди-
жир деп, киргизмөс чутал-
ган эгелээр. Олар ыягыт
оларын, балыкты хевир үн-

А. Мельниковтун «АЛДЫН КУС» деп фотозтуду.

«КУДА ХҮНҮН ТОДАРАДЫ ХЕРЕН» деп чаа кино республика- нын киноэкранында адаас үнүп эгелээр

агаар

Республикага болгаш Кы-
зылда бүртүр, Тыванын де-
вискээринин хей кезинде
чүс ховуруктар ол хар чаар,
Сонгу-чоң чүк утазын-
кынын хаттын дүргөн секун-

адаа 5—10 метр чедир күш-
те-
Аларын температура-
республикага дүе 0—5 градус
соор, хүндүс 2—7 градус чы-
лаар, а Кызылда 4—6 градус
чыгып болур.
Автоуруктарга сүгүт чаа-
нын ховуруктар ол хар чаар.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ОКТАБРЬ 4-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Куаа хүнүн
тодарагаар» 9.30, 11.20,
13.10, 15.00, 16.50, 18.40
(узаткан). 21.00 шактарда
«ПИОНЕР»: «Чалгаалары
тоңу» 9.30, «Ужуу» үнүүш.

Редакцияның адреси:

Кызыл, Шетиники-Кравченко кудумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ
ларымсалгалыг секретарияты 2-23-35, секретарияты 2-23-35, партия
кылдызын 2-31-75, култура кылдызын 2-23-54, кезээ ажал-агы
информация кылдызын 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтерияны

Редакторун 2-24-63, редакторун оралкыларын 2-35-24, 2-31-75
амырал болгаш совет тургуруу кылдызын 2-37-13, пропаганда
кылдызын 2-21-47, уластуру кылдызын 2-31-75, чаага кылдызын 2-41-27
2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонго болгаар.

Тираж 17866. Чалы № 2491.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР